

добро, людяність і знову-таки чарівна скрипка й чарівна диригентська паличка – оптимізм” [3, с.430].

Висновки... Отже, на підставі викладеного можна зробити такі висновки:

1. Сутність і зміст педагогічного оптимізму В. Сухомлинський обґрунтував на засадах людського гуманізму, любові і доброзичливості.

2. Виховання оптимізму у дітей можливе у взаємозв'язку із розумінням сенсу життя, почуттям справедливості, гумору, духовного світу дитини.

До подальших аспектів дослідження відносимо: взаємозв'язок сім'ї і педагогічного колективу у вихованні оптимізму у дитини; дослідження ноологічних засад у процесі виховання оптимізму учителя.

Список використаних джерел та літератури:

1. Васянович Г. П. Педагогічна етика : навч.-метод. посіб. / Г. П. Васянович. – Львів : Норма, 2005. – 344 с.
2. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. – К. : Рідна школа, 1976. – Т. 1. – С. 403–637.
3. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. – К. : Рідна школа, 1976. – Т. 2. – С. 419–654.
4. Сухомлинський В. О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. – К. : Рідна школа, 1976. – Т. 3. – С. 403–637.
5. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. – К. : Рідна школа, 1976. – Т. 4. – С. 7–391.
6. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. – К. : Рідна школа, 1976. – Т. 4. – С. 396–626.
7. Сухомлинський В. О. Як любити дітей / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. – К. : Рідна школа, 1976. – Т. 5. – С. 292–308.
8. Сухомлинський В. О. Не бійтесь бути ласкавими / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. – К. : Рідна школа, 1976. – С. 347–359.

Анотація

Л.В.Зданевич

Оптимизм учителя и ученика в педагогическом наследии Василия Сухомлинского

В статье проанализированы основные идеи В.Сухомлинского в определении сущности и содержания педагогического оптимизма. Подтверждено, что основой оптимизма учителя и ученика есть радость мировосприятия, мироощущения, гуманизм отношений между субъектами учебного процесса и воспитания.

Ключевые слова: учитель, ученик, педагогический оптимизм, мироощущение, мировосприятие, смысл жизни, справедливость, юмор.

Summary

L.V.Zdanevych

Optimism of a Teacher and a Pupil in the Pedagogical Heritage of Vasyl' Sukhomlyns'kyi

The article analyses contribution of V. Sukhomlynsky to determination of essence of content of pedagogical optimism. The author proves happiness of world attitude, world perception and humanism between subjects of education to be laid into the basis of teacher's and student's optimism.

Key words: teacher, student, pedagogical optimism, world attitude, world perception, meaning of life, justice, humour.

Дата надходження статті:

„2” вересня 2011 р.

УДК 372.461

Л.В.ЩЕНКО,

кандидат педагогічних наук

(м.Умань)

Проблема розвитку мовленнєвої творчості дітей 5-6 років

В статті досліджується проблема розвитку дитячої творчості, висвітлено педагогічну спадщину В.Сухомлинського з розвитку мовлення дошкільників засобами казки.

Ключові слова: мовленнєвий розвиток, мовленнєва готовність, мовленнєва творчість.

*„У дитинстві закладається людський корінь.
Жодної людської рисочки природа не відиліфує,
вона тільки закладає, а відиліфувати
нам, батькам, педагогам, суспільству”*

Василь Сухомлинський

Постановка проблеми в загальному вигляді... Суспільству сьогодні вкрай потрібні люди, які творчо мислять, здатні створювати культуру, жити в ній, розвивати її. Тому формування освіченої, творчої особистості є одним з першочергових завдань реформування освіти в Україні.

Словесна творчість як один з видів дитячої творчості має важливе значення для самої дитини, формування її особистості. Водночас вона слугує могутнім чинником виховання, освіти і творчого розвитку в дошкільному віці.

Ідея необхідності розвитку творчого потенціалу дитини дістала відображення і в нормативних актах нашої держави: у Законі „Про дошкільну освіту”, Базовому компоненті дошкільної освіти.

У педагогічному огляді з проблеми розвитку дитячої творчості не можна обійти духовну, наукову спадщину видатного педагога В.О.Сухомлинського, оскільки ця проблема, яку вчений назвав педагогічною цілиною, посідає особливе місце в його науково-практичній діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій... Сучасні дослідники підкреслюють величезний вплив творчості на становлення повноцінної особистості, здібностей дитини, її потреб та мотивів поведінки. Дошкільний вік визначається вченими як особливо сприятливий для розвитку творчості, у тому числі й мовленнєвої (Ветлугіна Н.О., Виготський Л.С., Запорожець О.В., Ельконін Д.Б., Орланова Н.П., Сухомлинський В.О., Ушакова О.С. та ін.).

Формулювання цілей статті... *Мета дослідження:* обґрунтувати ефективність використання казки як засобу розвитку мовлення дітей дошкільного віку в педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського.

Завдання дослідження.

1. Вивчити педагогічні погляди В.О.Сухомлинського стосовно розвитку дитячого мовлення та словесної творчості.

2. Обґрунтувати найбільш ефективні шляхи використання казки з метою розвитку мовленнєвої творчості у спадщині педагога.

Виклад основного матеріалу... За визначенням В.О.Сухомлинського, творчість „у прямому розумінні цього слова – створення духовних і матеріальних цінностей високої суспільної значущості, – є вершиною духовного життя людини, показником найвищого ступеня розвитку її інтелекту, почуттів, волі” [3]. Творчість починається там, де інтелектуальні й естетичні багатства, засвоєні, здобуті раніше, стають засобом пізнання, освоєння, перетворення світу, при цьому людська особистість немовби зливається зі своїм духовним надбанням. Можна погодитися з таким визначенням творчості, беручи до уваги той момент, що на своєму життєвому шляху, на кожному віковому етапі людина досягає безліч таких вершин. Отже, з одного боку, творчість виявляється свідченням, результатом високого рівня розвитку, з іншого, – умовою цього розвитку.

В.О.Сухомлинський розумів складність дослідження проблеми дитячої творчості, пояснював, що помилка багатьох педагогів полягає в ігноруванні природної творчої організації дитини, пріоритеті творчого продукту як вищої форми прояву культури над творчим процесом, творчим зростанням особистості. Вчений усвідомлював цінність творчості передусім мовленнєвої, як засобу вираження особистісних переживань, почуттів, думок дитини, вбачав її значення саме у творчому процесі, творчій діяльності, в якій особистість удосконалюється та розквітає [3].

Видатний педагог глибоко усвідомлював значення для підростаючої особистості саме словесної творчості, адже схвильоване слово, що виникає в дитини під впливом сильних естетичних переживань, перетворюється в духовне багатство особистості; воно слугує будівельним матеріалом, з якого дитина створює щось нове, за допомогою чого самостверджується, висловлює себе. Вільне, творче мовлення дитини дає педагогові можливість (за умови уважного ставлення до кожного дитячого вислову) простежити за плином думок і почуттів, розвитком їхніх здібностей та схильностей. Дитячу казку, складену серед краси природи, талановитий педагог цілком слушно називав „цілим духовним багатством”, в якому відбито зміст і спрямованість думки, почуттів, переживань дітей. Найголовнішим завданням у розвитку творчості дітей він вважав формування морально гідної, інтелектуальної, естетично розвиненої творчої особистості.

В.О.Сухомлинський наголошував: творчості треба вчити, бо вона не приходить до дітей просто з натхнення. В основу системи навчання, вважав він, треба покласти живе слово і творчість дитини, не повторення чужих думок, а творення власних. Водночас індивідуальному процесу творчості має передувати наслідування дій педагога, відпрацювання точності й доречності у доборі слів, іншого матеріалу, який буде потрібний дитині для її творчості [3, с.328]. Наукові роздуми, методичні рекомендації ученого щодо організації сприятливого для розвитку дитячої творчості навчання і сьогодні мають величезне значення для теоретичного і практичного розв'язання проблеми дитячої творчості.

Одним із ефективних засобів розвитку мовленнєвої творчості дітей дошкільного віку виступає казка.

На думку сучасних лінгводидактів, казка, це усний народний твір, який виник у безпосередньому спілкуванні оповідача із слухачами [2, с.47]; зв'язний текст розповідного характеру, з вигаданим, часто фантастичним змістом, якому притаманні всі риси зв'язного тексту: тематична єдність, наявність заголовку, змістова завершеність, інформативність викладу,

цілеспрямованість, інтеграція, структурна організація (приказка, зав'язка), зв'язок між частинами (казковими віхами), відпрацьоване мовлення відповідно розмовного стилю мови [2, с.29].

У фольклорному жанрі казка посідає почесне місце. Вона є найулюбленішим, найпопулярнішим народним твором для дітей, який розкриває „безмежний світ людської уяви, полонить серця дітей і дорослих”. Казка дозволяє дитині в особливій метафоричній формі пізнати для себе специфічні дитячі теоретичні питання про світ, про добро і зло, і вирішити проблему невизначеності (прогнозувати події, будувати власну поведінку на основі міфологічної картини світу [2].

Вважається, що казка приходить до дитини сама по собі. Але ж в дійсності з цим не можна погодитись. Казковий жанр дуже різноманітний, має багато аспектів, якісно неоднорідний. Глибоко проникнути у світ казки, відчутти її красу, моральну силу дошкільнику буває нелегко. Мова йде не тільки про фабулу казки, її діти засвоюють досить швидко. Тому й складається враження у багатьох дослідників, що в казці все просто. Дитина неспроможна сама, без допомоги дорослого проникнути в багатомірну насиченість казкового світу, його емоційний підтекст.

Чудодійним методом розвитку мовлення дітей називав В. О. Сухомлинський казку. За його словами, це „свіжий вітер, що роздуває вогник дитячої думки і мови”. Завдяки казці дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем, відкликається на події та явища навколишнього життя, висловлює ставлення до них. Початкове духовне виховання дитини відбувається також у казці.

В.О.Сухомлинський дійшов висновку, що перше завдання школи „навчити дітей добре мислити і говорити”, а розпочинається ця робота вже зі старшими дошкільниками. Весь зміст навчання, характер духовного життя, розумового розвитку дитини повинен стояти на „трьох китах”: „яскрава думка, живе слово і творчість дитини” [3, с.339-340].

Основна мета розвитку мовлення, за В.О.Сухомлинським, озброїти дітей умінням правильно, з дотриманням високої мовленнєвої культури зв'язно висловлювати свої думки. Для досягнення цієї мети необхідно постійно працювати над усіма компонентами мови: звуком, словом, словосполученням, реченням, текстом.

В.О.Сухомлинський акцентував увагу педагогів на використанні казки як засобу розвитку творчого мовлення. За його словами, казка – це активна естетична творчість, що захоплює всі сфери духовного життя дитини – її розум, почуття, уяву, волю. Без казки – живої, яскравої, що оволоділа свідомістю і почуттями дитини, неможливо уявити дитячого мислення і мови. Казка – це духовне багатство народної культури, пізнаючи яке, дитина пізнає серцем життя народу. Створення казок, за автором, – це один з найцікавіших для дітей видів поетичної творчості. Водночас це важливий засіб розумового розвитку. Якби не творчість, не складання казок, мовлення багатьох дітей було б плутаним, а мислення – хаотичним. Саме казка, на його думку, задовольняє жадобу дитячого пізнання, інтерес до навколишнього. Чарівний і дивовижний, веселий і життєстверджуючий світ казок входить у душу кожної людини з дитинства, засіваючи її першими зернами добра, краси і справедливості [3, с.178-190].

Казки сприяють розвитку у дітей творчої уяви, логічного мислення. Слухаючи казки, які розповідають дорослі, діти й самі прагнуть складати казки. Саме про це й писав В.О.Сухомлинський: „Якщо мені вдавалось домогтись, щоб дитина, в розвитку мислення якої траплялись серйозні затримки, придумала казку, пов'язуючи у своїй уяві декілька предметів оточуючого світу, – значить можна сказати з упевненістю, що дитина навчилася мислити” [3, с.45].

Отже, великий педагог націлював увагу педагогів на використання казки як засобу розвитку творчого мовлення дітей.

Казка, вводячи дошкільника у світ фантазії, пробуджує їх до активної діяльності. Спочатку до співтворчості, а у щасливому випадку – до творчості. Дитина через емоції і почуття, викликані казкою, сприймає колорит народності в передачі казкового образу, красу рідної мови.

Бажання дошкільнят пізнати навколишнє життя, взяти в ньому активну участь, змінити його виявляється у їхньому фантазуванні. Саме тому діти дошкільного віку, люблять не тільки слухати, а й самостійно складати казки.

Ознайомлюючись із чужими казками і створюючи свої, дитина прилучається до мистецтва, як одного з видів естетичної діяльності людей. Специфіка казки надає такому прилученню природного і доступного, характеру, дає змогу, навіть, малцям створювати речі, які мають певну художню цінність. У цьому виді творчості вихователь має змогу на оповідях дітей вчити їх, якими мають бути казки, яку роль відіграє в них той чи інший засіб, як казка може передати почуття автора, його ставлення до зображуваного.

Створення казок корисне для дітей. Адже дитина відчуває свою єдність з художником, переживає радість, почуття творця – дуже цінне в мовленнєвому розвитку. Важливо й те, що

створюючи казку, дитина може вільно висловлювати свої думки, враження, почуття, виразити своє ставлення до героїв, виявити свої мовленнєві здібності.

Реалістичний підхід дітей до казкової фантастики формується в середньому дошкільному віці під безпосереднім впливом виховання і навчання. Складнішим етапом розумової діяльності дитини є оволодіння вмінням самостійно складати казки. Самі діти не можуть оволодіти потрібними прийомами складання казок, цього їм треба вчити. Найкраще робити це у процесі творчої діяльності дітей під керівництвом дорослого [4, с.100].

Казка є одним з вирішальних факторів, що визначають розвиток словесної творчості дошкільника. Саме до казки найбільше наближуються дитячі словесні твори. Казки дітей відображають теми та зміст народних казок, герої дітей діють у нових ситуаціях, але з типовими рисами народних героїв, запозичуються специфічні казкові елементи побудови сюжету (зачин, кінцівки), мають місце класичний принцип потрібності та деякі стилістичні засоби.

У дошкільному закладі пропонуються такі види занять з казкою: читання (авторських, віршованих) казок; розповідання народних казок; театралізація-розігрування та показ казки вихователем; драматизація-розігрування в ролях знайомої дітям казки; відтворення характерних рис його героїв; інсценізація -точне й послідовне відтворення змісту казки дітьми з допомогою костюмів, різних атрибутів, декорацій; ігри за сюжетами знайомих казок; показ казок через проєкційні ліхтарі (діафільми); перегляд казок у телепередачах, кінофільмах; дидактичні ігри: „З якої казки герой?” (або „З якої казки я прийшов?”), „Добери картинку”, „Подорож у дивовижний світ казок”, „Лист дідуся-казкаря”; переказування знайомих казок дітьми; бесіди на морально-етичні теми за змістом казок;

В. О. Сухомлинський намагався розповідати казки дітям на лоні природи, поєднуючи спостереження з виявами фантазії. Це „Казка про Сонце”, „Казка про хмари”, казки „Про Бабу-Ягу”, „Про жайворонка”, „Про Темінь і Сутінок”. Емоційне сприймання казки підсилюється і своєрідним казковим оточенням. В. О. Сухомлинський пропонує розповідати казки якщо не серед природи, то хоч би в спеціально обладнаній Кімнаті казок, щоб все тут нагадувало дитині про казку: вечірні сутінки, веселий вогник у пічці, казковий будиночок Ба-би-Яги, казкові персонажі, хатинка діда і баби, гуси-лебеді тощо [5, с.188-200].

Самостійне створення казок – дійовий шлях розвитку творчості й дитячого мовлення. Під вмілим керівництвом педагога діти починають самостійно складати казки ще задовго до школи. Рідна природа, „подорожі до джерел рідного слова” викликають у малюків творче натхнення.

Скільки таких можливостей для розвитку дитячої фантазії таїть у собі навколишній світ. Потрібно тільки вміло спрямувати думку дітей, як одразу оживають казкові образи. „Через казкові образи, – писав В. О. Сухомлинський, – у свідомість дітей входить слово з його найтоншими відтінками. Під впливом почуттів, що пробуджуються казковими образами, дитина вчиться мислити словами. Без казки – живої, яскравої, що оволоділа свідомістю і почуттям дитини, – неможливо уявити дитячого мислення і мовлення...”. Самостійне створення дітьми казок є водночас і першим кроком у розвитку мислення дитини від живого, конкретного до абстрактного.

Висновки та перспективи подальших розвідок.

1.В.О. Сухомлинський розробив методичні рекомендації щодо організації сприятливого для розвитку мовленнєвої творчості навчання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

2.Найголовнішим завданням у розвитку творчості дітей він вважав формування морально гідної, інтелектуальної, естетично розвиненої творчої особистості.

3.В.О.Сухомлинський надавав великого значення навчанню дітей словесної творчості. В основу системи навчання, вважав він, треба покласти живе слово і творчість дитини, не повторення чужих думок, а творення власних. Водночас індивідуальному процесу творчості має передувати наслідування дій педагога, відпрацювання точності й доречності у доборі слів, іншого матеріалу, який буде потрібний дитині для її творчості.

Наукові роздуми, методичні рекомендації ученого щодо організації розвитку дитячої творчості сьогодні мають величезне значення для теоретичного і практичного розв'язання цієї проблеми.

Список використаних джерел та літератури:

1. Короткий тлумачний словник української мови / [під ред Л. Л. Глумецької]. – К. : Рад. шк., 1978. – 296 с.(29-30).
2. Лингвистический энциклопедический словарь / [ред. В. Н. Яйцева]. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – 636 с. (343-344).
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1977. – 341 с.
4. Сухомлинський В. О. Рідне слово / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : у 5-т. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 3. – С. 201–205.

5. Сухомлинский В. А. Комната сказки / В. А. Сухомлинский // Избранные произведения в 5-ти т. – К. : Радянська школа, 1980. – Т. 3. – С. 188–200.

Анотація

Л.В.Ищенко

Проблема развития речевого творчества детей 5-6 лет

В статье исследуется проблема развития словесного творчества, раскрыто педагогическое наследие В.Сухомлинского с развития речи детей 5-6 лет средствами сказки.

Ключевые слова: развитие речи, речевая готовность, словесное творчество.

Summary

L.V.Ishchenko

The Problem of Speech Creativity Development of 5-6 Year Old Children

The article reveals the problem of development of children's creation in pedagogical heritage of V.Sukhomlyns'kyi.

Key words: development of speech, speech skills formation.

Дата надходження статті:

„31” серпня 2011 р.

УДК 37.034-057.874:929 В.О.Сухомлинський (045)

Т.В.ЩУК,
старший викладач
(м.Хмельницький)

**Проблема морального виховання школярів у педагогічній спадщині
В.О.Сухомлинського**

В статті розкрито погляди В.О.Сухомлинського щодо морального виховання школярів.

Ключові слова: В.О.Сухомлинський, моральне виховання, моральні почуття, особистість школяра.

Постановка проблеми у загальному вигляді... На сучасному етапі розвитку України відбувається активізація людського фактора, який виступає як одна з умов подальшого суспільного прогресу. Саме сьогодні освіта звертається до моральних чеснот і норм християнської моралі, що покладені в основу національного виховання. Мораль є механізмом гармонізації суспільних та особистісних інтересів, тому сьогодні відбувається активний різнобічний пошук нової моральної стратегії в усіх структурах.

Пріоритети державної політики щодо морального виховання підростаючого покоління актуалізуються основними положеннями освітянських нормативних документів (Державна національна програма „Освіта” (Україна XXI століття), Закон України „Про освіту” тощо), в яких моральне виховання визначається як одне з головних завдань розбудови демократичного суспільства [1; 2]. В Концепції національного виховання зазначається, що набуття підростаючим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнародних взаємин, формування у молоді, незалежно від національної приналежності, рис громадянина Української держави, розвиненої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової культури, утвердження принципів загальнолюдської моралі: правди, справедливості, милосердя, патріотизму, доброти та інших добродійностей є головною метою морального виховання школярів [3].

Усі сфери життя людини регламентуються моральними нормами і принципами, які регулюють діяльність, поведінку людей, їх взаємодію. Вони встановлюються в суспільстві на певному етапі його розвитку, є взірцем поведінки та обов'язкові для виконання. Будучи узагальненими, моральні принципи відбивають як соціально-історичні умови, так і основу будь-якої діяльності.

Педагогічне осмислення і практична реалізація цієї проблеми гальмується неоднозначними, а часом і діаметрально протилежними поглядами етичної науки на природу, специфіку та роль моралі в суспільстві. Відмінність думок лежить у площині розуміння суті і функцій морального виховання. Регулятивна організація морального виховання, де переважала контрольна-вказівна, наказова сторона моралі і передбачала жорстку детермінованість поведінки особистості, втратила свою ефективність.

Дедалі більшого значення й поширення набувають погляди вчених, що розглядали мораль як унікальний спосіб духовно-практичного освоєння людиною світу, серед яких вагоме значення має науково-теоретична спадщина В.О.Сухомлинського.